

KREDIT-MODUL TA’LIM SHAROITIDA PEDAGOGIKA OLIY TA’LIM
MUASSASALARIDA O’ZLASHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO’LLARI

Dusmuratov Mansur Baysoatovich, ChDPU dotsenti, p.f.f.d. (PhD)

Email: mansurdusmuratov099@gmail.com. Tel: +99890 999 92 78

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21167861>

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimida kredit-modul ta’lim texnologiyasining joriy etilishi sharoitida pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarining o‘zlashtirish samaradorligini oshirish muammolari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: kredit-modul tizimi, o‘zlashtirish samaradorligi, mustaqil ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik ta’lim, akademik halollik, ta’lim sifati, baholash tizimi.

Аннотация: В данной статье анализируются проблемы повышения эффективности освоения материала студентами педагогических высших учебных заведений в контексте внедрения кредитно-модульной образовательной технологии в системе высшего образования Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Система кредитных модулей, эффективность освоения материала, самостоятельное обучение, компетентностный подход, педагогическое образование, академическая честность, качество образования, система оценки.

Annotation: This article analyzes the problems of increasing the efficiency of mastering the material by students of pedagogical higher educational institutions in the context of the introduction of credit-modular educational technology in the higher education system of the Republic of Uzbekistan.

Key words: The system of credit modules, the effectiveness of mastering the material, independent learning, competence-based approach, teacher education, academic integrity, quality of education, assessment system.

KIRISH. Bugungi kunda dunyo oliy ta’lim tizimida yuz berayotgan integratsion jarayonlar ta’lim mazmuni, shakli va metodlarini takomillashtirishni talab etmoqda. Xususan, xalqaro ta’lim standartlariga moslashish, akademik mobillikni ta’minlash hamda raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash maqsadida ko‘plab davlatlar kredit-modul tizimiga o‘tmoqda.

Dunyoning rivojlangan davlatlari ta’lim tizimidan orqada qolmaslik maqsadida O‘zbekiston Respublikasida ham 2021–2022 o‘quv yilidan boshlab oliy ta’lim muassasalarining asosiy qismi kredit-modul tizimiga bosqichma-bosqich o‘tkazila boshlandi. Mazkur tizim talabaning mustaqil bilim olish faoliyatini kuchaytirish, talabalarning akademik mobilligini kuchaytirish, ta’lim natijalarini kompetensiyalar asosida baholash va ta’lim jarayonining shaffofligini ta’minlashga xizmat qilishi ko‘zda tutilgan [1,2].

Biroq, kuzatuv va tajribalar shuni ko‘rsatmoqdaki, kredit-modul tizimining joriy etilishi o‘z-o‘zidan ta’lim sifati va o‘zlashtirish samaradorligini oshirib yubormaydi. Tizimning samaradorligi uni amalga oshirish mexanizmlarining ilmiy asoslanganligi, professor-o‘qituvchilarning tayyorgarligi, talabalarning mustaqil ta’lim kompetentligiga ega bo‘lishi va zamonaviy ta’lim muhitining shakllanganligi kabi ko‘plab omillar bilan belgilanadi [1,2].

Mazkur maqolaning maqsadi kredit-modul tizimi sharoitida pedagogika oliy ta’lim muassasalarida talabalarning ta’lim jarayonidagi o’zlashtirish samaradorligini oshirishga to’sqinlik qilayotgan muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishning metodik yo’llarini ishlab chiqishdan iboratdir.

ASOSIY QISM. Ma’lumki, 2021-yilgacha Respublikamizning ayrim oliy ta’lim muassasalarida sinov tariqasida kredit-modul tizimi asosida o’qitilgan bo’lsa, 2021-2022 o’quv yilidan esa Prezident Farmoniga binoan, barcha oliy ta’lim muassasalari (xususiylaridan OTMlaridan tashqari) o’qitishning yangi tizimiga o’tqazildi. Albatta, oldingi reyting tizimidan kredit-modul tizimiga birdan o’tish bilan ta’lim sifati birdaniga yaxshilanib qolmasdan, balki bu o’tish jarayoni vaqt talaba etadigan o’ziga xos inersion xususiyatga ega. Bu jarayonda bir qancha muammolar paydo bo’ladiki, ularni barataraf etmasdan turib, ta’lim sifatini yaxshilash imkonsizdir. Kredit-modul tizimi sharoitida talabalarning o’zlashtirish samaradorligini pasayayishiga sabab bo’luvchi omillar 1-diagrammada sanab berilgan [1,2].

1-diagramma

1-diagrammadan ko’rib turganimizdek, sanab o’tilgan omillarning katta qismi talabalarning qobiliyati va intilishlariga bog’liq bo’lmagan omillar ekan. Endi esa mana shu omillarning har birining yuzaga kelish sabablari hamda ularning barataraf etish yo’llari

haqida alohida-alohida to’xtalib o’tish mumkin. Misol tariqasida 2- va 5-omillarni yuzaga keltiruvchi sabablar hamda ularni bartaraf etish yo’llari haqida to’xtalib o’taylik [3,5].

3. O’qitishning odingi reyting tizimi davrida ham mustaqil ta’lim soatlari mavjud bo’lgan. Ammo, yuklamaning katta qismi auditoriya soatlari bo’lganligi bois bunga ikkinchi darajali yuklama sifatida e’tibor qaratilgan. Mustaqil ta’lim soatlari uchun professor-o’qituvchilar faqat referat bilangina cheklanib qo’ya qolishgan. Shuning uchun ham mustaqil ta’lim bo’yicha ishlanmalar, turli metodik tavsiyalar, mustaqil ta’lim topshiriqlar banki va hokozalar metodik jihatdan uncha shakllanmasdan qolgan. Ammo o’qitishning kredit-modul tizimiga o’tilgach bu o’z-o’zidan davr taqozosiga aylandi. Shuning uchun ham yangi tizimda mustaqil ta’lim topshiriqlarining metodik jihatdan zaif ekanligi ko’zga tashlanib qoldi. Tahlillar shuni ko’rsatadiki, ko’plab fanlarda mustaqil ta’lim topshiriqlari referat yoki taqdimot tayyorlash bilan chegaralanib qolmoqda. Bunday topshiriqlar tufayli yuzaga keladigan muammolar va ularni barataraf etish yo’llari 3-jadvalda keltirilgan [3,5,7].

3-jadval

Muammolar	Bartaraf etish yo’llari
Tanqidiy fikrlash rivojlanmasdan qoladi	Mustaqil ish sifatida mini-tadqiqotlar, kichik eksperimentlar, loyiha ishlari, keys-stadilar joriy qilish
Ijodkorlik rag’batlantirilmagan qoladi	Nihoyasida rag’batlantirilish bo’lgan ijodiy ishlar yoki kichik ilmiy ishlari berish
Tadqiqotchilik kompetitsiyasiga ega bo’lmasdan qoladi	Muammoli vaziyatni hal etish va kichik pedagogik eksperimentlar o’tkazish

5. Ma’lumki, XXI asr – bu axborot texnologiyalar asridir. AKT kirib bormagan sohaning o’zi qolmadi, shuningdek ta’lim sohasiga kirib kelganiga ham bir necha o’n yil bo’ldi. Ayniqsa, o’qitishning kredit-modul tiizmi sharoitida ham professor-o’qituvchining ham talabaning raqanli texnologiyalr va turli AKT vositalaridan foydalanish kompetitsiyasining shakllanganbo’lishi juda muhim sanaladi. Masalan, yoshi keksa professor-o’qituvchilarda bilim va tajribalari juda kuchli bo’lishiga qaramasdan bunday kompetitsiyaning yetishmaslik holatlari tez-tez kuzatiladi. Kredit-modul tizimida ta’lim muvaffaqiyatining siri ham turli on-layn platformalaridan, AKT vositalaridan, elektron kutubxonalari va raqamli resurslardan hamda LMS platformalaridan (*Learning Management System – elektron o’quv jarayonlarini yaratish, boshqarish, kuzatishga mo’ljallanan maxsus plotforma*) foydalana olish kompetitsiyasining yetarlicha shakllanganlik darajasiga kuchli bog’langan. Bunday kompetitsiyaga ham professor-o’qituvchi ham talaba birday ega bo’lish talab etiladi. Bunda yuzaga keldigan muammo sabablari va uning yechimlari 5-jadvalda keltirilgan [3,4,6].

5-jadval

Muammoni yuzaga keltiruvchi sabablar	Taklif etilayotgan yechimlar
Professor-o’qituvchi yoki talabaning zamonaviy AKT vositalaridan foydalanish kompetitsiyasining yetishmasligi	Eelktron o’quv kurslarini tashkil etish hamda raqamli ta’lim muhitini rivojlantirish

Elektron resurslarining yetishmasligi	Fanlarga oid elektron rsurslarini ko’paytirish
LMS imkoniyatlaridan to’la foydalanmaslik	Mutaxassislik oid LMS platformalarini yaratish va ulardan foydalanish bo’yicha yo’riqnomalar ishlab chiqish
Sun’iy intellektdan yetarli darajada foydalana olmaslik	Sun’iy intellekt va adaptiv o’qitish elementlarini joriy etish
Internet sifati pastligi bilan bog’liq muammolar	Tezkor, sifatli internet muhitini, masalan Wi-Fi zonalarini tashkil etish va ko’paytirish

Kredit-modul tizimida talabalarning professor-o’qituvchilar tomonidan auditoriyada hamda auditoriyadan tashqarida berilgan bilimlarni o’zlashtirish samaradorligini oshirish uchun fan bo’yicha metodik funksional model ishlab chiqilishi lozim. Bu model 1-rasmda ko’rsatilgani kabi maqsad, tomyillalr va komponentlardan iborat.

1-rasm. Mustaqil ta’lim samaradorligini oshirishga olib keluvchi model

Shunday qilib, yuqorida birma-bir tanishib chiqqan omillar va ularning yechish yo’llari hamda tavsiya etiladigan

Pedagogika oliy ta’lim muassasalari uchun metodik tavsiyalar

Olib borilgan tahlillar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Kredit-modul tizimida mustaqil ta’lim metodikasini takomillashtirish.
2. Har bir fan bo’yicha kompetensiyaga yo’naltirilgan topshiriqlar bankini yaratish.
3. Talabalarining akademik ko’nikmalarini rivojlantiruvchi maxsus kurslarni joriy etish.
4. Elektron ta’lim muhitidan foydalanish samaradorligini oshirish.
5. Baholash mezonlarini standartlashtirish.
6. Akademik halollik madaniyatini shakllantirish.
7. O’qituvchilarning kredit-modul tizimi bo’yicha metodik tayyorgarligini kuchaytirish.
8. Mustaqil ta’lim natijalarini monitoring qilish tizimini ishlab chiqish.

Xulosa. Tadqiqot natijalari kredit-modul tizimining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi nafaqat normativ hujjatlar va tashkiliy mexanizmlarga, balki talabalarining mustaqil ta’lim kompetentligini shakllantirish darajasiga ham bevosita bog’liqligini ko’rsatdi. Pedagogika oliy ta’lim muassasalarida kredit-modul tizimi sharoitida o’zlashtirish samaradorligi talabaning mustaqil ta’lim kompetentligini rivojlantirish darajasi bilan bevosita bog’liq

bo’lib, mazkur kompetentlikni shakllantirishga yo’naltirilgan metodik modelni ishlab chiqish o’zlashtirish natijalarini sezilarli oshirish imkonini beradi.

Shu munosabat bilan kredit-modul tizimida o’zlashtirish samaradorligini oshirishning asosiy sharti sifatida talabanning mustaqil ta’lim kompetentligini rivojlantirishga yo’naltirilgan metodik modelni joriy etish zarur. Mazkur model motivatsion, kognitiv, faoliyat va refleksiv komponentlarning o’zaro integratsiyasiga asoslanadi hamda bo’lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to’g’risidagi Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining kredit-modul tizimini joriy etishga oid qarorlari.
3. Zimmerman B. Self-regulated Learning and Academic Achievement.
4. Knowles M. *Self-Directed Learning*. Cambridge Adult Education.
5. Biggs J., Tang C. *Teaching for Quality Learning at University*. McGraw-Hill Education.
6. Усмонов Б.Ш., Хабибуллаев Р.А. Олий ўқув юртларида ўқув жараёнини кредит-модул тизимида ташкил қилиш, ўқув қўлланма. – Тошкент.: Наврўз, 2020. – 120 б.
7. Ashurova N.M. Kredit-modul tizimida talabalarning o’quv faoliyatini takomillashtirish, monografiya. – Termiz.: Termiz publishing center, 2024. – 141 b.